
سجشن سواد اطلاعاتی دانشجويان

تاليف:

دکتر محمدرضا داوڑ پناه

مرضيه سيامک

دکتر علي حسين قاسمي

انتشارات دبیزش ۷۰ علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی ۲۷

DAURPANA, MOHAMMADREZA, 1341 -	ZA
SENGHSH SUWAD APLAGHATNI DANCHJUYAN / TALEF MOHAMMADREZA DAURPANA, MRZIEH SIYAMK, ALI HOSSEIN QASMI. - TEHRAN: DBIZH, 1387.	3075
272 P. - (JEDOL, NEMODAR. - (ANTSHARAT DBIZH: 7. ELOM KETABDARI W APLAGHARSANI: 27)	9S
ISBN 978-964-7712-59-0 28000 RIAL	1387
FHERSTNOYISI BR SASI APLAGHAT FIPIA WAZHNAMEH.	
KETABNAMEH DR PAIYAN HR FVEL.	
1. SUWAD APLAGHATNI - AZMOUN HAY TOWANAYI. ALF. SIYAMK, MRZIEH. B. QASMI, ALI HOSSEIN, 1341. - J. ELOWAN. D. FROST.	
028/7	ZA 3075/52 9S 1387
1338587	SHAMAREH KETABSHNASI MLI

ISBN: 978-964-7712-59-0

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۷۷۱۲-۵۹-۰

انتشارات دبیزش

- عنوان: سنجش سواد اطلاعاتی دانشجویان
- نویسنده: دکتر محمدرضا داورپناه، مرضیه سیامک، دکتر علی حسین قاسمی
- طراح جلد: راحله یوسفی‌نیا
- صفحه‌آرایی: سمانه اقرار
- ناشر: انتشارات دبیزش
- چاپخانه: آراین
- لیتوگرافی: دریا
- نوبت چاپ: اول، پائیز ۱۳۸۷
- شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه
- قیمت: ۲۸۰۰۰ ریال
- مرکز بخش: تهران: شرکت اطلاع‌رسانی و خدمات کتابداری چاپار - ۸۸۸۹۹۶۸۰
- حق چاپ و نشر برای نویسنده محفوظ است.

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۷
---------------	---

فصل اول: نقش و اهمیت سواد اطلاعاتی در آموزش عالی

مفهوم سواد اطلاعاتی.....	۱۳
یادگیری مادام‌العمر.....	۱۳
سواد اطلاعاتی و آموزش عالی.....	۲۰
استانداردهای سواد اطلاعاتی.....	۲۲
استاندارد سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی.....	۲۶
منابع.....	۴۱

فصل دوم: سنجش سواد اطلاعاتی

سطوح سواد اطلاعاتی.....	۴۵
سواد اطلاعاتی و یادگیری.....	۵۱
سنجش و اندازه‌گیری یادگیری سواد اطلاعاتی.....	۵۲
مرز بین سنجش و ارزیابی.....	۵۴
ضرورت سنجش سواد اطلاعاتی دانشجویان.....	۵۹
انواع سنجش سواد اطلاعاتی.....	۶۱
۱. تشخیصی.....	۶۲
۲. تکوینی.....	۶۳
۳. تراکمی.....	۶۵
روش‌های سنجش سواد اطلاعاتی.....	۶۷
معرفی روش‌های عمده سنجش سواد اطلاعاتی.....	۷۰
سنجش پیوسته و سنجش قلم و کاغذ.....	۸۱
منابع.....	۸۵

فصل سوم: ساخت و اعتبار یابی پرسشنامه عینی سواد اطلاعاتی دانشجویان

گام‌ها یا مراحل تدوین طرحی برای سنجش یادگیری دانشجویان	۹۱
هرم سنجش سواد اطلاعاتی: از استانداردها تا طرح سؤال	۹۳
مبنای تدوین پرسشنامه	۹۶
روش نمره‌گذاری پرسشنامه	۹۸
سنجش روایی و پایایی پرسشنامه	۹۹
ویژگی‌های پرسشنامه سنجش سواد اطلاعاتی واقعی	۱۰۴
پرسشنامه عینی سنجش سواد اطلاعاتی دانشجویان	۱۱۰
منابع	۱۳۱

فصل چهارم: پرسشنامه خودسنجی سواد اطلاعاتی دانشجویان

چگونگی تدوین و سنجش روایی و پایایی	۱۴۱
پرسشنامه خودسنجی سواد اطلاعاتی	۱۴۳
منابع	۱۵۵
واژه‌نامه	۱۵۷

پیشگفتار

به دلیل چالش‌های اجتماعی که اطلاعات را به کالایی باارزش تبدیل کرده و نیاز فارغ-التحصیلان برای این که به یادگیرندگان مادام‌العمر تبدیل شوند، کسب سواد اطلاعاتی مهارتی پایه برای یادگیری مؤثر در آموزش عالی است. از این رو، سواد اطلاعاتی هم‌اکنون هنری آزاداندیش^۱ و پایه است که نه تنها دانشجویان در دوران تحصیل و در محل کار آینده‌ی خود به آن نیاز دارند، بلکه سواد اطلاعاتی نقشی فعال و حیاتی در انجام امور اجتماعی برای آن‌ها دارد (George^۲ et al., 2001; Blakeslee^۳ et al., 2001). انجمن کتابخانه‌های دانشکده‌ای و پژوهشی (ACRL^۴, 2000) سواد اطلاعاتی را به عنوان «یک

1. Liberal art

2. Blakeslee, S., Owens, J., & Dixon, L. (2001). Chico,s first-year experience course: A case study. *Academic Exchange Quarterly*, 5 (4), 128-132. Retrieved September 30, 200^۶, from:

<http://www.vala.org.au/vala2004/2004pdfs/36TucPal.pdf>

3. George, R., McCausland, H., Wache, D., & Doskatsch, I. (2001). Information literacy – an institution – wide strategy. *Australian Academic & Research Libraries*, 32 (4), 278-293. Retrieved September 30, 2006, from: <http://alianet.alia.org.au/publishing/aarl/32.4/full.text/george.html>
4. ACRL (2000). *Information literacy competency standards for higher education*. Chicago: Illinois. Retrieved September 30, 2006, from: <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlstandards/standards.pdf>

چارچوب فکری و عقلانی برای فهم، بازیابی، ارزیابی و استفاده‌ی اطلاعات» تعریف کرده است. چنین درکی از سواد اطلاعاتی بر اهمیت عملکرد دانشگاه و نیز اهمیت یادگیری مادام‌العمر تأکید می‌کند. سواد اطلاعاتی می‌تواند به مهارت‌هایی که فرد آموخته یا به فرایندی آموزشی که از طریق آن فرد یاد می‌گیرد که در محیط پیچیده و در حال رشد سریع اطلاعات، چگونه از اطلاعات به طور مؤثر و کارآمد استفاده کند، اطلاق شود.

با وجود اهمیت و نیازی که بر دانستن این مهارت برای دانشجویان وجود دارد؛ همواره شواهد بسیاری وجود داشته که دانشجویان برای گذراندن برخی از دروس خود فاقد سواد اطلاعاتی لازم هستند (Caravello¹, Herschman, & Mitchell, 2001)؛ با توجه به این مسئله باید به آموزش دانشجویان در این زمینه پرداخت اما وقتی سخن از آموزش به میان می‌آید، سنجش کمیت و کیفیت نیز آموخته‌ها مطرح می‌گردد؛ بر همین مبنا ضرورت بررسی وضعیت سواد اطلاعاتی دانشجویان امری بدیهی است.

مطالعه اوکانر، رادلیف و گدنون^۲ (۲۰۰۱ نقل از 2005, Critchfield³) نشان داد که در حالی که ابزارهایی برای آزمون و بررسی دانش دانشجویان از پایگاه‌های اطلاعاتی کتابخانه‌ای خاص «برای مشخص کردن پاسخ‌های مؤثر به آموزش کتابخانه (مثلاً میزان

1. Caravello, P.S., Herschman, J., & Mitchell. E. (2001). Assessing the information literacy of undergraduates: Reports from: the UCLA library's information competencies survey project. ACRL Tenth National Conference, March 15-18, (Pp.193-202). Denver, Colorado

2. O'Connor, Radcliff, and Gedeon

3. Critchfield, R. (2005). The development of an information literacy indicator for incoming college freshman. Unpublished doctoral dissertation, University of Nova Southeastern. Retrieved September 30, 2006, from: ProQuest Databases (UMI)

اعتماد احساس شده توسط دانشجویان) وجود دارد، هنوز روش استاندارد شده‌ای برای اندازه‌گیری سواد اطلاعاتی که به آسانی در دانشگاه‌ها و مؤسسات به کار رود، موجود نیست». همین‌طور وایت‌هر^۱ و کوئین لند (۲۰۰۳ نقل از Critchfield, 2005) به این نتیجه رسیدند که یکی از دلایل تأثیر ناچیز سواد اطلاعاتی در آموزش عالی این است که «اطلاعات اندکی درباره‌ی سطوح مهارت دانشجویان جدیدالورود وجود دارد و عموماً اشکال بازخورد بلافاصله بعد از آموزش جمع‌آوری می‌شود». کوپ^۲ (۲۰۰۴) نیز معتقد است، شاید دلیلی که کتابخانه‌ها اندازه‌گیری مهارت‌های کتابخانه‌ای پایه را مورد غفلت قرار می‌دهند، فقدان یک ابزار پژوهشی مناسب و کافی باشد.

از آن‌جا که تنها تعداد بسیار اندکی از دانشگاه‌ها ارزیابی سواد اطلاعاتی دانشجویان را به عنوان بخشی از شرایط فارغ التحصیلی آنان ضروری می‌دانند، بسیاری از دانشجویان واحدهای درسی رشته‌ی خود را در حالی پشت سر می‌گذارند که تنها دانش اندکی در زمینه انجام پژوهش، چگونگی استفاده از ابزار پژوهش و ارزیابی منابع دارند. از این روی، دانشجویان فاقد مهارت‌های پژوهشی و سواد اطلاعاتی لازم پس از فراغت از تحصیل قادر به فعالیت مؤثر و مطلوب در محیط‌های تکنولوژیکی پیشرفته نخواهند بود (Quarton^۳, 2003). از طرف دیگر، متخصصان اطلاعاتی در محیط دانشگاهی نمی‌توانند به اندازه‌ی کافی جلسات آموزش رسمی سواد اطلاعاتی برای

1. Whitehead and Quinlan

2. Coupe

3. Quarton, B.. (2003). Research skills and the new undergraduate. *Journal of Instructional Psychology* , 30 (2). Retrieved September 30, 2006, from:
http://articles.findarticles.com/p/articles/mi_m0FCG/is_2_30/ai_105478980

دانشجویان برگزار نمایند. نیاز مداوم و مستمری به آموزش سواد اطلاعاتی و نقش آن در مؤسسات آموزشی وجود دارد و متخصصان اطلاعاتی باید در چنین فضای آموزشی کار کنند. به منظور ارائه بهترین کمک ممکن به دانشجویان، لازم است نقاط قوت و ضعف سواد اطلاعاتی پایه‌ی دانشجویان، قبل از آموزش سواد اطلاعاتی، شناسایی گردد؛ و روشن شود که دانشجویان تا چه میزانی به مهارت‌های سواد اطلاعاتی نیاز دارند، چه مهارت‌هایی باید به آن‌ها آموزش داده شود و کلاس‌های آموزشی سواد اطلاعاتی چه ویژگی‌هایی باید داشته باشند. این کار به متخصصان اطلاعاتی امکان می‌دهد تا جلسات تعلیم‌دهی را به گونه‌ای طراحی و ارائه کنند تا یادگیری دانشجویان بهبود یابد. از طرف دیگر بررسی روند جاری و آتی پذیرش دانشجو و اشتغال فارغ التحصیلان و توانمندیهای مورد انتظار بازار کار از فارغ التحصیلان دانشگاهی ایجاب می‌کند که یادگیری دانشجویان شامل دانش، توانایی‌ها و مهارت‌ها در پیوند با روند رو به توسعه جامعه اطلاعاتی و دانش محور به طور مستمر مورد سنجش قرار گیرد تا دانشگاه با اطمینان بیشتر فارغ التحصیلانی توانمند در اختیار جامعه قرار دهد.

دکتر علی حسین قاسمی

دکتر محمدرضا داورپناه

مرضیه سیامک

مشهد: بهار ۱۳۸۷